

Володимир Потульницький

УКРАЇНСЬКИЙ КОНСЕРВАТИВНИЙ РУХ В СЕРЕДОВИЩІ ГАЛИЦЬКОЇ ЕЛІТИ НА ПОЧАТКУ 20-ГО СТОЛІТТЯ

Коли ми говоримо про консерватизм, ми маємо на увазі певний стиль думання, антагоністичний буржуазному лібералізму і раціоналістично-індивідуалістичній філософії Просвітництва, стиль, який з'явився як відповідь Французькій революції і індустріальній революції в Англії¹. Одне з визначень консерватизму було запропоноване польським вченим Анджеєм Валіцьким. У своїй відповіді Самуелю Хантінгтону, який подав три дефініції консерватизму: 1. консерватизм як феодальна і аристократична ідеологія; 2. "автономна" дефініція, згідно якої консерватизм є повністю автономною і універсальною системою ідей і цінностей; 3. ситуаційний консерватизм, А.Валіцький наполягає на істотній відмінності між не-історичним і історичним визначенням консерватизму². Ми можемо погодитися, що визначення консерватизму як феодальної і аристократичної ідеології є саме історичне за змістом визначення, тоді як "автономне" визначення збігається з тим, що А.Валіцький називає не-історичною за змістом дефініцією³.

В цій статті досліджуватиметься консервативний рух західноукраїнської шляхти з австрійської Галичини, яка ніколи не входила до складу Російської імперії. Хронологічно він розпочинається у порівнянні з двома іншими відлами українського традиційного консерватизму (лівобережного і правобережного), найпізніше - лише напередодні і в ході першої світової війни, оскільки був інспірований лояльною до Габсбургів українською аристократією галицького походження, які намагалися таким чином запобігти кризі імперської Австрійської системи.

Відомо, що домагання будь-якого історичного консерватизму характеризує вимога "реставрації", яка визначається як "зміна існуючого стану справ на подібні або еквівалентні попереднім"⁴. Хоча після французької революції це трактування і вийшло з ужитку, однак в творах ідеолога українського консерватизму В'ячеслава Липинського (1882-1931), твори якого стали концептуальними для всіх трьох відламів, слово "революція" в українському варіанті означає поворот до реставрації гетьманської України⁵. Також є доведенням той факт, що для будь-якого консервативного руху дворянської опозиції є також притаманне устремління відповідно з ідеями Монтеск'є, Вольтера і багатьох інших філософів намагатися трансформувати систему без підготовки кривавої розв'язки для революції. Будь-яка дворянська опозиція має спільного ворога в дегенерованій автократії і намагається вирішити ситуацію реформами, а не революцією⁶. Ми погоджуємося з Єжі Топольським в тому, що в передреволюційний період революційна свідомість, яка знаходиться в процесі формування, інспірується ідеями, відношеннями і активністю саме дворянського класу, який водночас стремить до реформістського розв'язання проблем⁷. Більше того, саме дворянство в спробі трансформувати королівську владу, владою починає говорити в ім'я "нації" або "народу", але ніколи навіть і не думає поділитися з третім станом"⁸.

Щодо визначення самої дефініції еліти ми дотримуватимемося моделі польського вченого В.Веселовського, який вказував, що існує три типи теорій суспільного поділу влади: 1.різноманітні інтерпретації марксової теорії пануючих і пригноблених класів; 2.різні теорії еліти влади і мас; 3.різні версії теорії груп інтересів⁹. Причому, як вказує В.Веселовський, потрібно вирізняти окремо пануючий клас і окремо еліту влади, оскільки перший виникає як продукт економічного устрою. До пануючого класу належать ті, які є упривілейованими стосовно осередків продукції і процесу поділу суспільного продукту. Другі, еліта влади, є продуктом політичної структури суспільства. До неї належать ті, які беруть участь в процесі формування та прийняття рішень. Їх влада полягає або у можливості безпосереднього впливу на тих, хто приймає рішення, або в участі у самому процесі прийняття рішень¹⁰.

В своєму аналізі ми будемо концентруватися на світоглядних (консервативна ідея, виражена або в формі реставрації Гетьманату чи князівства Руського) та історико-політичних аспектах формування консервативного світогляду української традиційної еліти Галичини (шляхти і, насамперед, її військових та політичних кіл), тобто не пануючого в Галичині магнатського класу, а саме еліти влади.

Монархічні аспірації української шляхти в австрійській Галичині почалися лише напередодні і в ході першої світової війни. Галицька шляхта, яка переважним

чином отримала свої титули від австрійської корони, до періоду першої світової війни навіть і не думала про можливість створення української монархічної держави. Це пояснювалось на відміну від втрати наприкінці 18-го століття відповідно гетьманської держави для лівобережної, і польської держави для правобережної шляхти, не лише більш менш стабільним існуванням самої австрійської держави, але багато в чому пояснювалось неоднорідною внутрішньою структурою самої галицької шляхти. Ця шляхта розподілялася на три загони. Більшість представників галицької шляхти в 19-му столітті вже легітимізували себе як священні роди, переходячи лише в 20-му столітті на світські професії. Ця шляхта, яка стала священиками, повністю "освященилась" і втратила шляхетські традиції. Інша частина повністю полонізувалась і до певної міри солідаризувалась з пропольськими монархічними ідеями, український контекст яких походив з Правобережжя, як ми це бачили з попереднього розділу, де говорилося про Духінського. Третій загін - це австрійська шляхта українського етнічного походження. Цей загін, який практично і став основою галицького монархізму, по-перше, був лояльний саме існуючій австрійській монархії, а, по-друге, переважно не мав давніх столітніх власних аристократичних державницьких традицій. Хоча ця шляхта етнічно вирізняла себе і навіть билась з польською шляхтою на дуелях за свою етнічну гідність¹¹, проте до часу першої світової війни її хвилювали більше проблеми, наприклад, Тюрингії, аніж Києва, оскільки вони ототожнювали себе повністю з Австрійською монархією.

Сам вищенаведений в попередньому розділі факт згадування правобережною шляхтою можливості вибору не відновлений український гетьманський стіл австрійського принца в поєднанні з їхніми вищенаведеними тісними контактами з митрополитом Шептицьким до певної міри проливають світло на появу напередодні першої світової війни на українській політичній сцені такого цікавого феномену як полковник українських січових стрільців архикнязь Вільгельм Габсбург-Вишиваний, який з одного боку був австрійським крон-принцом далекої степені престолонаслідування (тобто при будь-якому розкладі не міг би посісти габсбурзький престол), а з другого боку був романтиком, закоханим в Україну до такої степені, що навіть писав українською мовою вірші¹².

Діяльність Липинського і його товаришів значною мірою співпадала і надзвичайно сприяла австрійському розв'язанню польського питання, підтриманому не лише офіційними політичними габсбурзькими чинниками, але й митрополитом Шептицьким і очолюваною ним українською греко-католицькою церквою в Галичині. Це розв'язання, яке напередодні і в ході війни отримувало свою еволюцію, передбачало як один з варіантів створення під егідою Габсбурзького дому васальної польської держави з галицьких австрійських і правобережних українських земель історичної Польщі, в якій би з території Східної Галичини, Буковини, Поділля і Волині утворився б автономний коронний край Україна. Австрійський посол в Константинополі отримав в листопаді 1914 року ноту для турецького уряду від австрійського міністра закордонних справ Бертольда, де заявлялося: "Нашою головною ціллю в цій війні є тривале ослаблення Росії і тому на випадок нашої перемоги створення незалежної української держави було б нам дуже по душі"¹³. В

1915 році австрійський посол до Німеччини висуває проект створення коронного краю України (Kronenland Ukraine) зі Східної Галичини, Буковини і прикордонних земель Наддніпрянської України¹⁴. Підтримуючи австрійські політичні плани щодо утворення автономного коронного краю України і всіляко сприяючи досягненню цієї мети, Шептицький разом з тим не надавав переваги у підтримці жодній з українських політичних партій. Щодо своєї позиції він зазначав, що "я не стою на позиції жодної групи з огляду простого факту морального нейтралітету. Роки роботи пішли в мене, поки моя нація зрозуміла, що мотиваціями моїх дій є любов до всієї нації"¹⁵. Ця позиція не лише не заважала, але і сприяла підтримці ним галицьких шляхетських монархічних кіл, які гуртувалися навколо особи Вільгельма Габсбурга-Вишиваного. Разом з тим митрополит мав виразну ворожу позицію як до російської політики, так і до російської церкви, вважаючи, що остання базувалась на владі держави, і стверджуючи, що на відміну від греко-католицизму, який був релігійним, російська православна церква в Росії завжди була інструментом держави¹⁶. Шептицький мало не єдиний з греко-католицьких ієрархів з початком першої світової війни залишився в Галичині протистояти російському окупаційному режимові.

Не розуміючи політику і позицію митрополита Шептицького, лідери західно-української націоналістичної інтелігенції, які були зокрема послами до австрійського парламенту, і були тісно зв'язані з Т.Масариком і іншими лідерами чеського національного відродження, інтерпретували підтримку Андрієм Шептицьким українського руху в Галичині, як намір приховати свої справжні ідеали і цілі. В 1908 році Кирило Трильковський, радикальний український депутат до австрійського парламенту, назвав Шептицького чотири рази Валленродом¹⁷. За знаменитою поемою Адама Міцкевича "Конрад Валленрод" її головний герой литовський лицар Валленрод вступає до тевтонського ордену з метою відімести йому за розорення своєї батьківщини і привести орден до поразки¹⁸. В цьому ж 1908 році, вже в іншому аспекті, редакція Львівської газети "Діло" назвала Шептицького чужинцем, інспірованим традицією Валленродизму¹⁹. На відміну від української націонал-демократії, позиція галицької шляхти, яка з цією націонал-демократією частково співпрацювала, була не лише лояльною до Шептицького і Вишиваного, але сама в співпраці цих двох чинників вбачала майбутнє України в плані коронування на гетьмана України австрійського крон-принца.

Окрім відносин з Шептицьким, з яким Вишиваний і зустрічався і знаходився у листуванні²⁰, на еволюцію Вільгельма фон Габсбурга з австрійського в українського монархіста вплинули щонайменше три основні фактори: 1.запізнання з ранньої юності з українським народом і українськими солдатами, відділенням яких він командував під час першої світової війни; 2.контакти з представниками австрійської аристократичної опозиції; 3.стосунки з українськими галицькими монархістами. Всі вони потребують більш детального розгляду.

Вже в 1909 році чотирнадцятилітнім юнаком Вільгельм Габсбург, перебуваючи в родовому маєтку свого батька за назвою Живець в околицях Кракова, ознайомився з життям і побутом гуцулів, подорожуючи до Ворохти і назад. Природа Карпат і

екзотика життя гірського народу настільки вплинули на молодого романтика, що він, як він сам повідомляє в своїй автобіографії, повернувся до Жванець палким українофілом і навіть розсварився з своїм шурином поляком князем Чарторийським, який виявляв типову польську реакцію на українців як на щось нижче і провінційне²¹. Після закінчення Військової Академії ім. Марії Терезії Вільгельм отримав в 1915 році призначення до 13-го уланського полку як лейтенант австро-угорської армії. Полк складався з солдатів українського походження, у спілкування з якими герцог вивчив українську мову. До своїх солдат архикнязь завжди ставився шанобливо, називаючи їх не інакше як "мої браві улани", "мої хоробрі українці, з якими мені так добре" і т.і.²² В своєму листі до галицького українського аристократа барона Василька ерцгерцог писав: "Ваша персона і мої браві та вірні улани символізують для мене весь так гаряче любий мною український народ"²³. Тоді ж він, особливо підкреслюючи, що його уланський полк є чисто українським, звернувся до Василька про заснування інвалідного фонду для полку і просив останнього поопікуватись збором пожертв на лікування поранених уланив²⁴. Один з уланив і привіз герцогові в подарунок українську вишиту сорочку, від носіння якої Вільгельмом і пішло його українське прізвисько "Вишиваний". Свого командира, який залюбки ходив у цій вишитій сорочці, так назвали самі улани, пояснивши йому, що козаки завжди давали характерні прізвиська своїм новобранцям, яке закріплювалося за ними на все життя. За рік герцог вже читав українською мовою "Історію України-Русі" Грушевського, твори Франка, Шевченка, Липинського, стрілецьку літературу²⁵.

Внаслідок своєї українофільської позиції Вільгельм зрозуміло опинився в габсбурзьких кругах, які були в опозиції імператорові і його "пропольському" оточенню. До таких, як відомо, належало коло осіб, яке гуртувалося навколо престолонаслідника Франца-Фердинанда Вільгельм Вишиваний оцінює в своїй автобіографії особу Франца-Фердинанда як "розумного і енергійного діяча, прихильного до українців з намірами відбудови великої Української держави"²⁶. Звичайно, ця оцінка щодо відбудови "великої України" є дещо зідеалізованою, але відомо, що на відміну від Франца-Йозефа, який сподівався здійснити мрію приєднати до імперії всю Польщу, без якихось поділів на польську і українську частини, плани Франца-Фердинанда були дещо іншими. Вони насамперед ґрунтувалися на програмі докорінної перебудови політичної структури австрійської монархії, де поруч з австрійським і угорським комплексами держави мусив бути легітимований і третій - хорватсько-південнослов'янський. Ця реформа була скерована на територіальне і політичне ослаблення Угорщини у складі імперії за рахунок висунення інших чинників, в тому числі і українського. Контакти Франца-Фердинанда з українськими політичними колами в Галичині викликали стурбованість і в Росії. В тексті донесення російської жандармерії йшлося про формальну угоду, укладену між ерцгерцогом Францем-Фердинандом і "російськими мазепинцями" щодо створення при сприятливих обставинах "Українського королівства" під скіпетром Габсбургів²⁷.

В своїй концепції триалізму Франц-Фердинанд опирався на католицьку християнсько-соціальну партію. Зокрема, голова цієї партії, найближчий однодумець і приятель Франца-Фердинанда, князь Алоїзій Ліхтенштейн виявляв глибоке зацікав-

лення українськими справами як у широкому аспекті, так і вужче - галицькою проблемою, а також унією, як культурно-релігійним містком до Сходу²⁸. Він не лише допускав можливість створення української держави, але саме в факті цього створення вбачав ключ до розв'язання багатьох проблем східноєвропейської і навіть світової політики.

Серед українського галицького аристократичного оточення Вільгельма Габсбурга, які чимало спричинились до вироблення його консервативної позиції і її еволюції з австрійського до українського монархізму, слід виділити трьох осіб: барона Гужковського, шляхтича Олесницького і барона Василька. З Гужковським Вільгельм познайомився найраніше - вже в 1915 році. Тоді майор, а згодом підполковник уланів австрійської армії Гужковський був однополчанином молодого герцога і походив з українського шляхетського роду з Правобережної України, який у 18-му столітті перебрався до Галичини²⁹. Саме Гужковський відіграв дуже важливу роль у справі організації і розбудови Українських Січових Стрільців (УСС), а згодом і Української Галицької Армії (УГА)³⁰. З початком першої світової війни Гужковський був комендантом Самбора і Перемишля, а також військовим старостою Сокаля і Дрогобича, і маючи широкі зв'язки в урядових сферах та при імператорському дворі, служив посередником між австрійськими та українськими монархічними українофільськими колами. Саме під впливом Гужковського Вільгельм Габсбург звертається до свого дядька командуючого австрійською армією ерцгерцога Фрідріха для з'ясування можливої майбутньої української перспективи в пропольських планах Франца-Йозефа³¹.

Інший австрійський барон українського походження — М.Василько, був депутатом австрійського парламенту від Буковини. Він був членом однієї з політичних груп серед українських депутатів в австрійському парламенті, куди входили окрім Василька також Ю.Романчук, К.Левицький, Є.Олесницький та інші. Хоча Василько і його однодумці вважали Галичину "П'ємонт" українського відродження, вони, як вірні піддані Габсбургів, насамперед, домагалися двох цілей: 1. звільнити Східну Галичину від польського домінування, об'єднавши її з Буковиною як майбутній український автономний коронний край в структурі Австро-Угорської монархії; 2. в Росії вони планували підбурити і всіляко сприяти своїм етнічним братам у реставрації козацької гетьманської держави колишніх часів³². Повідомляючи К.Гужковському про політичні плани Василька щодо Галичини, інший член парламенту Є.Олесницький пише, що "Василько зовсім не є противником сполучення Буковини з Галичиною Східною в одну провінцію, а противно є готовий сей план цілим серцем підтримати"³³. Свої династичні австрійські погляди Василько, як і його соратник, переносив і на український ґрунт. Більше того, в 1917 році він вже вважав, що лише у вирішенні українського питання шляхом побудови української монархії в структурі Австро-Угорської, Австрія зможе врятуватися як велика держава. В своєму листуванні з Вільгельмом Габсбургом барон Василько так формулював свою політичну позицію стосовно Австрії і України: якщо біля графа Черніна не скоро з'явиться міцна і надійна рука на чолі внутрішньої політики Австрії, тоді такій людині, як справжньому

австрійському патріотові і особі з відвертими династичними поглядами, як, наприклад, мені, стає страшно за майбутнє. Щодо моєї думки, за яку Ви питаєте, то я не бачу іншої можливості, як встановити для Австрії і для моєї нації нового порядку у російській Україні у напрямку майбутнього впливу на неї. Сучасний уряд має мати в тому цілеусвідомлений план на перспективу. Мушу сказати відверто Вашій Високості: я бачу в цілому Австрію в майбутньому і дуже слабкою і маленькою. При таких обставинах випадають з рук, звичайно, для мене і всі майбутні комбінації для австрійської України. Щодо моєї позиції, то я мушу потурбуватися з метою, щоб мій власний австрійський будинок не згорів, про будівництво великого монархічного українського будинку в Росії, в співробітництві і побудові якого має бути і моя частина. Ці мої довірочні слова призначені лише для Вас, оскільки, як Ви знаєте, я був і буду патріотом Австрії і України і прихильником династії Габсбургів, і сам ці можливості я буду використовувати³⁴.

Василько вважав, що на Галичині потрібне правління лише представника династії Габсбургів, який би міг таким чи інакшим чином приєднати до свого скіпетра і інші, насамперед правобережні українські землі. Проте, внаслідок трактування правлячими колами імперії українських проблем на маргінесі проблем польських і мадярських, Василько висловлює герцогові сумнів щодо взагалі можливого вирішення українського питання в контексті австрійського, водночас висловлюючи свою лояльність династії. В наступному листі до Вишиваного він пише: "Я є австрійський патріот і прихильник династичного способу правління, і є разом з тим патріотом України, і мене бере страх, коли його Величність не прислухається до порад таких, як я патріотів, які сумлінно і всеціло бажають кращого династії і Австрії. Тісса з його мадярським горизонтом, і Бобжинський з горизонтом польським заслонили Гогенлое бачення українців взагалі, і приборегли всі козири лише для себе. Як можу я після цього всього ще надіятися, що майбутня Україна з "австрофільською орієнтацією" зможе існувати?"³⁵. Василько вважав, що лише тоді, коли український напрямок в австрійській політиці дорівнюється, або й перевищить інші, можна говорити про успіх як українського, так і австрійського консерватизму.

Перша зустріч Вільгельма Габсбурга з ще одним представником галицького українського монархізму - Євгеном Олесницьким, відбулася 23 січня 1917 року³⁶. Тоді ж Олесницький передав ерцгерцогові для вручення новому австрійському імператорові Карлу ряд меморіалів щодо української проблеми, а Австро-Угорщині, де окрім справи поділу Галичини на польську і українську частини і долю митрополита Шептицького, йшлося про призначення нового намісника Галичини з числа австрійських військових. На думку Олесницького, який ще в 1913 році був прийнятий престолонаслідником Францем-Фердинандом і обговорював з останнім перспективи українського руху в Росії, найкращою кандидатурою на нового намісника був колишній шеф канцелярії застріленого в Сараєво ерцгерцога генерал Бардоуер³⁷.

Сам Олесницький походив з родини греко-католицьких священиків, в якій жила традиція приналежності до руського шляхетського роду Олесницьких. Найбільш визначним представником роду був відомий в Польщі католицький ієрарх,

краківський єпископ Збігнев Олесницький³⁸. Олесницький від самого початку знайомства з ерцгерцогом Вільгельмом намагався прилучити його саме до кола сповідників українського консерватизму і запобігти його "розтіканню" серед інших українських політичних ідеологій. В листі до Гужковського щодо контактів з Вишиваним Олесницький пише: "Наші зв'язки з архикнязем повинні бути дуже дискретними, інакше ціль і вартість їх готові бути ударемнені. Тимчасом вже тепер знають про них люди може зашироко. Говорять про них у Відні. Архикнязь був також в Союзі Визволення України, куди заходять різні люди. Це можете мати на увазі та добре було би дуже делікатно і осторожно остерегти князя"³⁹.

Саме Олесницький радить Гужковському як товаришу по службі ерцгерцога, ознайомити останнього з працями В'ячеслава Липинського, які би мали не лише поглибити його знання про українців, але й показати, що український консервативний гетьманський рух був рухом аристократичним, шляхетським, представники якого сповідували певну українську політичну ідеологію. "Також дуже варто, — пише Олесницький до Гужковського, — коли б архикнязь прочитав Липинського "Z dziejow Ukrainy", звідки переконався би, що наша вікова боротьба з Польщею не була ніяким гайдамацтвом, а чисто політичною боротьбою, в якій з нашої сторони брали участь безчисленні наші шляхетські роди"⁴⁰.

Під впливом цих нечисленних представників галицької української аристократії пройшов певну еволюцію від австрійського до українського консерватизму і сам Вільгельм Габсбург. Саме у шляхті Вільгельм вбачав той стан, який зможе сприяти династичним планам його самого і його середовища. 6 квітня 1917 року герцог пише до Василька: "Ви зараз знаходитеся у Відні і можете найкраще допомогти нашим цілям зробити з Австрії Великоавстрію. Ця спільна мета єднає нас всіх, за цей ідеал ми воюємо. Чи не було можливим, щоб Україна, якщо вона отримає автономію, вступила в союз з Австрією, як прикордонний захист і стіна проти всіх великоросійських домагань? ... Я знаю, що саме такі, як Ви є, єдиною силою, яка в змозі щось зробити для українського народу. Робити це слід саме нам з Вами, оскільки ми зробимо це впевненіше, краще і безпечніше, ніж як би ми поклалися на якусь національну українську силу"⁴¹. Вже буквально через місяць герцог напряму виступає з позицій українського консерватизму. "Я вважаю, - пише він до Василька, - що нам треба підтримувати далі австрофільські настрої серед українців. Ми маємо йти далі, і готуватися до союзу різних відокремлених українських територій. Австрія, як і Україна, ще вступить у новий славний час. Моя ціль відома. Я турбуюся за українське майбутнє, як за свою власну Батьківщину. Я вважаю і вірю, що це і є мій обов'язок"⁴².

Рівно ж через рік — в травні 1918 року, коли Вільгельм Габсбург був командиром легіону Українських Січових Стрільців, і коли тоді ж серед українських соціалістів Одеси виник задум підняти повстання проти гетьмана Павла Скоропадського і передати владу в Україні Вільгельму як новому гетьманові, останній вже напряму говорить про можливість встановлення очолюваного саме ним українського Гетьманату. Одеські соціалісти провели нараду з галицьким політиком О.Назаруком і командиром коша УСС Н.Гірняком, в результаті якої було

вирішено поставити запит перед герцогом щодо можливості його гетьманства. Вільгельм Вишиваний відповів так: "Ви знаєте, панове, що я щиро полюбив український народ і сам дочуваюся українцем. Але я ніколи не думав про якусь кар'єру в Україні. Одначе, коли буде воля цілого українського народу, щоб я станув на чолі його держави, я не відкажуся від того"⁴³. Таким чином, Вільгельм Габсбург став не лише "австрійським контркандидатом на гетьмана України", але бажаним для українських галицьких військових і шляхетських та австрійських кіл "кандидатом на український королівський престол"⁴⁴.

Таким чином, перед першою світовою війною вирізняється і третій напрямок українського консерватизму - галицький. Його певна "запізненість" порівняно з двома першими пояснювалась тим фактом, що українська шляхта в Галичині була не лише менш численною, але при стабільному існуванні австрійської монархії не відділяла себе від австрійської держави. Можливість відновлення галицького традиційного консерватизму була спричинена перенесенням туди вже сформованої на Правобережній Україні гетьманської ідеології В.Липинським, а також певною еволюцією самих австрійських монархічних кіл на чолі з Францом-Фердінандом і Вільгельмом Вишиваним-Габсбургом, які прагнули запобігти кризі австрійської монархії. До цих кіл входила і українська галицька шляхта - С.Гужковський, М.Василько, Л.Цегельський, Є.Олесницький та інші.

Галицький територіальний відлам української консервативної еліти мав подібну ідеологічну платформу і політичну програму, яка характеризує домагання будь-якого історичного консерватизму. Його представники намагалися знайти у реставрації українського монархізму чи гетьманату ключ до українського майбутнього в австрійських імперських рамках, і намагалися трансформувати систему без підготовки кривавої розв'язки для революції.

Галицький консерватизм намагався трансформувати власну державу і домогтися відповідно монархічної української автономії з австрійським принцом на чолі (з 1918 року також номінованого як гетьмана), в межах австрійської Галичини.

Характерним є той факт, що якщо до першої світової війни збігалися (на польському ґрунті) інтереси правобережної і галицької консервативної еліти, які протиставлялись лівобережним, то після першої світової війни вже збігалися інтереси лівобережної і правобережної шляхти (на гетьманському ґрунті), які мали в опозиції галицьку (що мала свого, австрійського контркандидата на гетьманський престол). Галицька шляхта вже напередодні першої світової війни - часу оформлення своєї консервативної ідеології, перебувала в союзі з шляхтою правобережною. Цих два останніх зағони об'єднувала спільна необхідність вирішувати принагідно і польське питання.

В результаті встановлення Гетьманату Скоропадського ролі помінялися. Коли назріли, з одного боку, загибель австрійської і російської імперій, а з другого, утворення польської держави, ряд представників правобережної шляхти перейшла в польський табір, а ряд виявили свою лояльність гетьману Скоропадському, що і поєднало Липинського і його однодумців з лівобережною шляхтою. Натомість прибічники Вільгельма Вишиваного солідаризувалися з Українськими Січовими

Стрільцями, які і були основними повалювачами Гетьманату Скоропадського. Хоча після факту повалення Гетьманату лідери Українських Січових Стрільців (наприклад, Назарук, Кучабський і т.і.) і стали прихильниками Скоропадського і Липинського, проте питання відновлення проавстрійського українського консерватизму вже не піднімалося.

¹ See: Mannheim K. *Essays on the Sociology of Knowledge*. Oxford; New York, 1952. P.38.

² Walicki A. *The Slavophile Controversy. History of a Conservative Utopia in Nineteenth-Century Russian Thought*. Oxford, 1975. P.8.

³ Див. про етапи самоідентифікаційних пошуків української традиційної еліти: Potul'nyc'ky V. *Das ukrainische historische Denken im 19. Und 20. Jahrhundert: Konzeptionen und Periodisierung // Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 45 (1997) H.1. S.2-30; Idem.: *The Image of Russia and Russians in Ukrainian Political Thought (1860-1945) // Quest for Models of Coexistence. National and Ethnic Dimensions of Changes in the Slavic Eurasian World / Ed. by K.Inoue and T.Uyama; Slavic Research Center, Hokkaido University. Sapporo, 1998. P.172-180.*

⁴ Griewank K. *The Emergence of the Concept of Revolution // Revolution: A Reader /Ed. B.Mazlish, A.Kaledin and D.Ralston. New York, 1971. P.14; Arendt H. On Revolution. New York, 1963. P.34-40.*

⁵ Липинський В. *Листи до братів-хліборобів*. К.; Філадельфія, 1995; Про діяльність шляхти в цьому напрямі див.: Потульницький В.А. Шляхта і консервативна державна ідея на Україні в 19-му - 20-му столітті: проблеми історіографії та історіософії //Гетьман Павло Скоропадський та Українська держава 1918 року: Наук. зб. присвяч. 125-річчю від народження гетьмана Павла Скоропадського та 80-річчю проголошення Української держави 1918 року. К., 1998. С.66-71.

⁶ Topolski J. *Revolutionary Consciousness in America and Europe from the Mid-Eighteenth to the Early Eighteenth Century as a Methodological and Historical Problem //The American and European Revolutions. 1776-1848; Sociopolitical and Ideological Aspects /Ed. by Jaroslaw Pelenski. Jowa, 1980. P.83.*

⁷ Ibid.

⁸ Gruder V.R. *The Royal Provincial Intendants: A Governing Elite in Eighteenth-Century France*. Ithaca, N.Y., 1968; Egret J. *La Pre - Revolution francaise 1787-11788*. Paris, 1962.

⁹ Weselovski W. *Klasy, warstwy i wlada*. Warszawa, 1980. S.80.

¹⁰ Ibid. S.83-84.

¹¹ Див.: Чорновол І. Дуелі у Львові (Теофіл Окуневський contra Томислав Розвадовський) //Львів: місто - суспільство - культура: Спеціальний випуск Вісника Львівського університету: Серія історична. Львів, 1999. Т.3. С.348-351.

¹² Див. про Вищиваного: Гірняк Н. Полковник Василь Вишиваний. Вінніпег, 1956. С.10, 19-20; Терещенко Ю., Осташко Т. Вільгельм Габсбург -Василь Вишиваний: З історії життя та діяльності //Гетьман Павло Скоропадський та Українська держава 1918 року: Наук. зб. присвяч. 125-річчю від народження гетьмана Павла Скоропадського та 80-річчю проголошення Української держави 1918 року. К., 1998. С.49-54.

¹³ Fischer F. *Griff nach der Weltmacht: Die Kriegszielpolitik des kaiserlichen Deutschkand. 1914/1918*. Düsseldorf, 1961. S.151.

¹⁴ Haus-Hof und Staatsarchiv Wien. PA. Karton rot 842. Krieg 4. Allgemeines. 1914-1915. Hohenlohe an Burian. 9.8.1915.

¹⁵ Korolevskyj C. Metropolit Andrt Szeptyckyj. 1865-1944 //Opera Theologicae Societatis Scientificat Ukrainorum. Rome, 1964. Vol.16-17. P.69-70.

¹⁶ Царський в'язень. 1914-1917. Львів, 1918. С.8.

¹⁷ Трильковський К. Потоцький, Січинський, Шептицький: промова посла доктора Трильковського, виголошена в Раді державній 22 мая 1908 року. Коломия, 1908. С.56-59.

¹⁸ Адам Мицкевич. Конрад Валленрод //Адам Мицкевич. Избранные произведения /пер. с польського. М., 1955. Т.1. С.319-406.

¹⁹ Див.: Ad majorem Poloniae gloriam // Діло. Львів, 1908. XXIX, 182. С.2.

²⁰ ЦДІА України у Львові. Ф.309. Оп.2. Спр.109. Арк.5-9.

²¹ ЦДАВО України. Ф.1429. Оп.1. Спр.35. Арк.62 зв.

²² ЦДІА України у Львові. Ф.309. Оп.2. Спр.109. Арк.1-17.

²³ Лист від 8 червня 1917 року //Там само. Арк.14-15.

²⁴ Там само.

²⁵ ЦДАВО України. Ф.1429. Оп.1. Спр.35. Арк.63 зв.

²⁶ Там само. Арк.64.

²⁷ Текст цього донесення повністю подається у щоденнику українського монархіста Євгена Чикаленка. Див.: Чикаленко Є. Щоденник (1907-1917). Львів, 1931. С.473.

²⁸ Терещенко Ю.І., Осташко Т.С. Український патріот з династії Габсбургів. К., 1999. С.7.

²⁹ ЦДІА України у Львові. Ф.309. Оп.2. Спр.109. Арк.11, 16. Ю.Терещенко і Т.Осташко повідомляють, що Гужковський, як виходець з Правобережної України був під глибоким впливом теорії В.Липинського і навіть був близько знайомим з останнім ще з 1908 року, зустрічаючись тоді з В.Липинським у Закопаному, де український шляхетський ідеолог тоді відпочивав. Гужковський навіть розповсюджував Przegląd Krajowy серед полонізованих українських шляхтичів Галичини. Див.: Терещенко Ю.І., Осташко Т.С. Вказ. праця. С.10-11.

³⁰ Хліборобська Україна. 1920-1921. Ч.2-4. С.255-256.

³¹ Расевич В. Політик, що розминувся зі своїм часом //Європейський час. Львів, 1997. № 1. С.33.

³² Auswärtiges Amt (Bonn) Politisches Archiv. Weltrieb (WK). 11 A. Vol.1. Unternehmungen und Aufwiegungen gegen unsere Feinde - in der Ukraine. Bericht von Heinze. Aug 6, 1914.

³³ ЦДІА України у Львові. Ф.408. Оп.1. Спр.567. Арк.124 зв.

³⁴ Лист від 24 квітня 1917 року. Див.: ЦДІА України у Львові. Ф.309. Оп.2. Спр.109. Арк.12-13.

³⁵ Лист від 6 травня 1917 року //Там само. Арк.15.

³⁶ ЦДІА України у Львові. Ф.408. Оп.1. Спр.567. Арк.118 зв.

³⁷ Левицький К. Історія визвольних змагань галицьких українців з часу світової війни 1914-1918. Львів, 1929. Ч.2. С.422-444; Расевич В. Вказ. праця. С.33-36.

³⁸ Олесницький Є. Сторінки з мого життя. Львів, 1935. Ч.1. С.4-8.

³⁹ ЦДІА України у Львові. Ф.408. Оп.1. Спр.567. Арк.122 зв.-123.

⁴⁰ Там само. Арк.123-123 зв.

⁴¹ ЦДІА України у Львові. Ф.309. Оп.2. Спр.109. Арк.1-2.

⁴² Там само. Арк.7-10.

⁴³ Гірняк Н. Полковник Василь Вишиваний. Вінніпег, 1956. С.22.

⁴⁴ Пеленський Я. Передмова //Соропадський П. Спогади. К.; Філадельфія, 1995. С.21.